

Recenzije.

J. P. Steffes, Religionsphilosophie.

Kao IX. sv. veoma uvažene kolekcije »Philosophische Handbibliothek« (Kösel i Pustet, 1925.) izašla je ova u katoličkoj literaturi prva filozofija religije. Dakako prva u izvjesnom smislu. Po autorovoj namjeri i sadržajnom opsegu ovaj priručnik obuhvata osnovna ili najopćenitija pitanja i smjerove rješavanja upogled religije kao psihičke pojave, uvodeći tako u radne metode na današnjoj naučnoj visini i pružajući sustavnu orijentaciju u filozofsko-kritičkom ispitivanju religije. Ne samo Steffes, nego su i mnogi drugi naši naučni radnici dosad već izdali više znatnih i ako fragmentarnih priloga sa područja rel. filozofije; sustavno je (s katol. stajališta) prvi pokušaj izveo Wunderle (»Grundzüge der Religionsphilosophie« Paderborn, 2. izd. 1924.). Ali njegovo se djelo još tijesno oslanja na ostale filoz. nauke (psihologiju, teodiceju, noetiku), dočim je Steffes strogo metodički izabrao materijal, koji spada upravo u djelokrug religijske filozofije. On je prvi, koji u skladu sa tomističkom filozofijom sustavno i metodički obrađuje religiju u njezinoj fenomenološkoj cjelini.

Pa jer se tomistička filozofija na ovoj grani otpočima pomladivati, ispunjavajući jednu znatnu prazninu, koju su dosad bez uspjeha nastojale da ispune teodiceja i apologetika — osobito je važno, da skrenemo pažnju ovom prvenaćkom djelu.

Z a d a t a k rel. filozofije određuje autor u savezu sa fizičkim smjerovima filozofiranja uopće (str. 24. sl.). [Uzgređice pripominjem, da mi se čini suvišnim neotomističku filozofiju označiti kao »dijalektički«-

neotomističku; jer premda naša filozofija u svima svojim granama kultivira metode logičkih operacija — to je upravo najdublji *raison* za njezin opstanak! — ipak se ne bi moglo bez ograde ustvrditi, da je odnemen »intuitivno fenomenološki i kritičistički momenat« (25.): on je oduvijek dolazio do uvažanja naročito na području empiričke psihologije, pa tako se i sada primijenjuje u filozofiji religije. Pristupajući religijskom području, treba da preciziramo sam predmet istraživanja. Ne radi se o pojedinačnoj religijskoj formi iz historije, nego treba pripremiti (sondirati) i prikazati sav onaj materijal, po kojemu smo kadri uočiti samu bitnost empiričke religije. Za tim treba upoznati općene religijske funkcije, proučiti uzroke i uvjete njihova postanka i razvitka, te odrediti zakone i norme, otkriti istinu i zabludu. Prema tome je zadatak relig. filozofije, da nam (u I. dijelu) poda empirički materijal ili opis religijske zazbiljnosti (objektivnih činjenica, za tim (u II. dijelu) da u noetičkom i metafizičkom smislu preispita istinitost metafizički određene religije (*quaestis juris!*) i napokon (u III. dijelu) da objasni odnos religije sa kulturno-socijalnim životom (27).

Samo neke primjedbe na I. (fenomenološki) dio, koji ima da posluži kao polazna baza za pravu filozofiju t. j. za istraživanje metaf. opravdanosti religije.

Nakon objašnjenog pojma religije, autor se pita odmah za njezin postanak. U rješavanju tog pitanja pozvao se na etnologiju, te u bit religije (nota bene: kako nam historijski predleži!) stavio s h v a ć a n j e

osobnog Boga (str. 42.), a neposredno iza toga kritički raspravlja o postanku upravo takovog (= monoteističkog!) shvaćanja sadržana u religiji. — Na ovo pitanje nadovezuje temu o ramifikaciji (polimorfiji) religije — i sad napokon dolazi psihanalitičko eruiranje »osobnog Boga« iz elementarne uzajamnosti (Wechselverkehr), koja karakteriše religijsku svijest (67). — [Motivi religioznosti završuju ovaj »fenomenološki« traktat.]

Držim da nije trebalo iznajprije preći na etnologiju, niti spoznajno-teoretski (kritički) objašnjavati mogućnost teističkog shvaćanja. Tek na temelju psihološke analize religijske elementarne (najopćenije određene) svijesti dopušteno je bit (bivstvo) religije adekvatno koncipirati u monoteističkom smislu, t. j. »osobnog Boga« staviti u religijsku svijest. Kad se psihološki sazna, da je i osobni Bog konstitutivni element religije t. j. da religija po samoj svojoj psihičkoj naravi (i bez obzira na etnološki materijal) sadržaje takove elemente, koji iskazuju relaciju s osobnim apsolutnim Bićem — sada tek možemo pitanje o postanku religije svesti na ideju o Bogu.

Autor uzima »fenomenologiju« u najširem smislu, kao deskripciju objektivnih činjenica i njihovih uvjeta, ali je pri tom najvažnija psihanalitička metoda, koju nije dovoljno izrabio (isp. str. 69. sl.) Relacija s osobnim Bogom jest psihički fundirana (ne samo objektivno metafizički), i do nje je trebalo doći analizom svijesti.

Z.

Misli velikih umova o Bogu i vjeri. Prema Deimelu i drugim piscima sabrao i na hrvatski preveo dr. Petar Čule. Mostar. Hrvatska ti-

skara F. P. 1925. U 8° str. 136. Cijena Din. 14.—.

Ova knjiga je jedno od izdanja, koja izlaze u Mostaru pod natpisom »Savremena pitanja«. Sadržaj joj je ovaj: Poslije predgovora dolazi sedam naslova, u kojima se nižu misli: 1. o spoznajni istine; 2. o filozofiji; 3. o postanku Božjemu; 4. o Bogu; 5. o religiji; 6. o Božjoj objavi vjere; 7. o vjeri i znanosti.

Držimo, da pisac u izboru sabranih misli nije bio dosta sretan. Pa zato uz mnoge dobre misli ima tu i takovih, za koje bi bolje bilo da su izostavljene, jer čitalac, ako nije u vjerski nauk valjano upućen i u njemu postojan, može se od njih samo smutiti. Takova je na pr. ova Schellingova na strani 53.: »Filozofija mitologije dokazuje, da trojstvo božanskih potencija (osoba) sačinjava vrelo, iz kojega su potekle religiozne predodžbe svih nama poznatih i bar donekle spomena vriednih naroda«. Zar dakle i naše kršćansko Trojstvo Božje, koje nam je objavio Isus Krist, jest plod te Schellingove mitologije?

Dodajemo, da bi knjiga ove vrste imala čitaoca dignuti i ugrijati; no ova ne će učiniti ni jedno ni drugo, a to radi lošega izbora misli, od kojih su neke u istinu puste i prazne.

Na strani 14. piše pisac »saglasan«, a na strani 17. »suglasje«. Ili je dobro jedno ili drugo, oboje biti ne može. Dobro je reći i napisati samo suglasan i suglasje, kako to svjedoči Ivekovićev i Brozov rječnik hrvatskoga jezika.

Isto tako Iveković i Broz imadu u svojem rječniku suvremenik a ne savremenik, te prema tome dobro je reći i napisati suvremen a nipošto savremeni.

J. V.